

LÆRERVEJLEDNING

Denne hjemmeside er udviklet til elever i 3.-6. klasse. Det overordnede tema for hjemmesiden er kongemagt og trosskifte i vikingetiden med udgangspunkt i Jellingkomplekset. Temaet bliver belyst på tre måder:

- 1) En historisk og arkæologisk vidensbank med fokus på Jelling.
- 2) 30 roller, der både rummer en dramatisk og en videnskabelig side.
- 3) Et skuespil ved navn "Den største fjende" og et dramatisk oplæg kaldet "Høvdingen".

Hjemmesiden kan bruges som selvstændigt undervisningsmateriale hjemme på skolen eller i forbindelse med et besøg på Nationalmuseet. Mange af de genstande, eleverne ser og lærer om på hjemmesiden, findes således i udstillingen om Danmarks Oldtid på Nationalmuseet.

Her kan du finde inspiration til at arbejde med hjemmesiden:

- 1) Vidensbanken med opgaver
- 2) Rollerne
- 3) Teaterstykker
- 4) Besøg på Nationalmuseet
- 5) Idéer til tværfaglig undervisning
- 6) Litteraturliste, links og filmforslag
- 7) Hjemmesidetekster til download
- 8) Påklædningsdukker

På www.adgangforalle.dk er det muligt at downloade et lille program, som gør det muligt for eleverne at få læst teksten på hjemmesiden op.

Hvis I har kommentarer til hjemmesiden, eller ønsker at dele jeres erfaringer med andre, så skriv til marlene.kramm@natmus.dk

VIDENSBANKEN MED OPGAVER

I vidensbanken kan I arbejde med to overordnede tilgange til vikingetiden – den arkæologiske og den historiske. Begge tilgange har styrker og svagheder.

Historie bliver skrevet, og den, der skriver historien, har ofte en dagsorden.

Denne dagsorden kan f.eks. bestå i at fremlægge facts så objektivt som muligt, at fremme sine egne interesser eller at sætte andre i et dårligt lys. Noget andet, vi må være opmærksomme på, er, at det set afhænger af øjnene, der ser. Det gjaldt for vikingetidens mennesker, som det gælder for os i dag. En araber så anderledes på vikingerne, end en englænder gjorde. En asatro viking ville beskrive den nordiske mytologi anderledes end en kristen munk. For at undersøge om det er sandt, kan I lave en lille øvelse i klassen. Foretag jer noget sammen, gå en tur i skoven, se en film, en fodboldkamp eller noget helt fjerde. Ud fra denne fælles oplevelse kan I herefter hver især skrive om oplevelsen. Når I har skrevet om oplevelsen, skal I

prøve at bytte historier, så I kan se, hvor forskelligt I opfatter den samme situation.

Sagnet om de nordiske guder hørte i vikingetiden hjemme i den orale tradition. Først i starten af middelalderen blev sagnene nedskrevet af de kristne. For at illustrere hvordan det påvirker historierne kan man prøve denne lille leg: Tag en elev med uden for døren og giv hende/ham beskeden ”Thor har en stor hammer”. Lad herefter eleven hviske sætningen til sin sidekammerat. Når sætningen har været hele klassen rundt har den sandsynligvis ændret sig en del. På samme måde kunne sagnet om de nordiske guder også have haft forskellig karakter i vikingetiden fra Bornholm til Nordjylland.

Arkæologer beskæftiger sig med levn fra fortiden. Det er de levn, der har overlevet århundredernes gang, med andre ord toppen af isbjerget. Vi ved ikke, hvor mange brikker oldtidens puslespil bestod af, men vi ved, at vi kun har fundet nogle af brikkerne. Det billede, arkæologerne skaber af forhistorien, er derfor en konstruktion. Den samme genstand, boplads eller gravplads kan blive tolket forskelligt af forskellige arkæologer. Prøv at dele klassen op i fire hold. Hvert hold skal så udføre en aktivitet, som efterlader sig materielle spor (f.eks. spise, lave mad eller tegne). Holdene må ikke overvære hinandens aktiviteter. Når aktiviteten er forbi, skal holdene besøge de steder, hvor de andre hold har udført deres aktivitet. På baggrund af de materielle levn skal de så prøve at tænke sig frem til, hvad der er foregået. Når holdene efterfølgende fremlægger deres tolkninger af de andre holds aktiviteter, så læg mærke til, hvilke dele af aktiviteten holdene ikke kunne ræsonnere sig frem til gennem de materielle levn.

Der er udarbejdet spørgsmål til alle tre dele af vidensbanken.

ROLLERNE

Lav din egen rolle som skriftlig hjemmeopgave.

Her er inspiration til, hvordan man kan opbygge sin egen rolle i 5.-6. klasse:

Dossier: En overordnet, objektiv beskrivelse af rollen.

Citat: Skriv et citat ned, som beskriver din rolle.

Formalia: Navn, alder, kultur og religiøse tilhørsforhold.

Baggrund: Fødested, familieforhold og erhverv. Rollens store hemmelighed og resumé af rollens liv.

Karaktertræk: Vælg de tre karaktertræk, som bedst beskriver din rolle, f.eks. doven, stolt og nysgerrig.

Evner: Skriv en liste over de evner, din rolle har.

Udstyr: Har din rolle nogle specielle genstande?

Mål: Både langsigtede og kortsigtede.

Hverdag: Beskriv en typisk dag for din rolle.

Kontakter: Beskriv dit forhold til mellem tre og ti af de andre roller.

Eksempel på rolle:

Dossier: Du er både sømand og kriger, noget, der passer godt sammen i vikingetidens piratfyldte farvande.

Citat: ”Du kan ikke lære erfaring. Du må gennemleve den” af Albert Camus.

Formalia: Navn: Are, Alder: 24, Religion: Tror både på de nordiske guder og Jesus.

Baggrund: Du er født i Hedeby, hvor din far var smed, og din mor var væver. Du kommer fra en børneflok på ti, hvoraf syv stadig lever. Da du var barn, hjalp du tit din far med at passe blæsebælgene i værkstedet, når du da ikke lige var ude og lave ballade. Hedeby var et spændende sted at vokse op. Her mødtes handelsfolk fra nær og fjern. Hver især havde de deres egne mærkelige skikke, sprog og påklædning. Da du begyndte at få hår i ansigtet, tog du hyre på et fragtskib. Her lærte du søen at kende og fik brug for dine sværdkundskaber i kamp mod sørøvere. Du taler tit med din døde farfar, men det er noget, du holder for dig selv, så folk ikke tror, du er skør. Han giver dig gode råd og lytter altid til dine problemer.

Karaktertræk: stolt, intelligent, men lidt naiv.

Evner: Stærk, modig og frygtindgydende.

Udstyr: Du har arvet et sværd efter din farfar. Sværdet kalder du for Trygve. Trygve betyder pålidelig, og det håber du på, at sværdet altid vil være.

Mål: Igennem de sidste ti år har du lært meget om verden gennem dine rejser på havet og floderne.

En af de ting, du har hørt om på dine rejser, er verden på den anden side af det store hav. Denne verden bliver kaldt for vinland, og her skulle der leve de smukkeste kvinder med langt, sort hår og stolte ansigter. Du ville gerne opleve dette land på den anden side af havet. På den anden side er du også lidt nervøs for at møde Midgårdssormen så langt ude til havs, men måske er det det værd. Når du en dag bliver gammel, så håber du på, at du har fået tjent sølv nok sammen til at købe dit eget skib. Så kan du bosætte dig i Hedeby, og få nogle sønner, der kan overtage handelsrejserne til søs.

Hverdag: På skibet hjælper alle til. Du binder reb, reparerer sejlet, maler træværket og så videre. Når vejret er godt, holder du af at ligge og dagdrømme på dækket, mens vinden tager fat i sejlet og fører jer over havet. Provianden består gerne af øl, saltet fisk og noget tørt brød om bord på skibet. Hvis det skal være ekstra godt, får I også lov til at dyppe brødet i en krukke honning.

Kontakter: Arne er styrmand. Du har sejlet sammen med Arne gennem mange år og kalder ham din ven. Gisles er handelsmand og ejer mange af de skibe, som du igennem tiden har haft hyre på.

Skarde er din afdøde farfar, som du jævnligt taler med.

For elever i 3.-4. klasse kan man ligeledes arbejde med en fiktiv person, f.eks. i form af en dagbog. Eleverne kan så beskrive en typisk eller anderledes dag i deres rolles liv. Eleverne kan også beskrive deres rolle ud fra følgende kriterier:

Navn:

Køn:

Alder:

Familierelationer:

Evner:

Udstyr:

TEATERSTYKKER

”Den største fjende” er et færdiglavet manuskript, der giver klassen mulighed for at sætte et teaterstykke op hjemme på skolen. Teaterstykket ”Den største fjende” foregår i midten af 900-tallet og tager udgangspunkt i Harald Blåtands liv som regent. I ”Noter om den største fjende” kan man læse om manuskriptforfatterens baggrund for at skrive teaterstykket, og i ”Haralds historie” kan man læse om de historiske kilder til Harald Blåtands liv. ”Den største fjende” er mest for de større elever, det vil sige fra 5. klasse og opefter.

”Høvdingen”

I har også mulighed for, at skabe Jeres eget teaterstykke på skolen.

Udgangspunktet for teaterstykket kan I finde i dramaoplægget ”Høvdingen”. I kan kombinere oplægget med nogle af de 30 roller, der er beskrevet på hjemmesiden. Læs eventuelt først historien om høvdingen op for klassen, og lad dem fortælle historien færdig.

Inden der skal arbejdes med teaterstykket, er det en god idé at arbejde med rollerne og vidensbanken. Denne baggrundsviden giver større mulighed for indlevelse. For at skabe de bedste forudsætninger for indlevelse er det også en god idé at arbejde med følgende temaer:

- 1) Tiden, handlingen finder sted i. Eleverne kan evt. tegne billeder af tiden, så de på denne måde kommer til at reflektere over, hvordan vikingetiden adskiller sig fra vores egen tid.
- 2) Stedet, hvor handlingen foregår. Find sammen ud af, hvordan landsbyen, markerne og landskabet så ud. Lad også eleverne forestille sig, hvordan livet i handelsbyen Hedeby foregik, og hvilken kontrast der har været mellem by og landsby.
- 3) Personerne, der er en del af handlingen. Lad eleverne arbejde med deres roller hver især eller i mindre grupper. Eleverne gør rollerne til deres egne ved at beskrive personerne. En rolle har et køn, en alder, et navn, en familiestatus, højde, vægt, hårfarve, arbejde, en livret, interesser samt gode og dårlige karaktertræk og egenskaber. Eftersom rollerne er en del af det samme teaterstykke, skal eleverne også reflektere over, hvilket forhold deres rolle har til de andre roller. Er de i familie med nogen, venner med nogen eller endda fjender med nogen?
- 4) Selve hændelsen. Hvordan mistede Leif livet? Hvilken slave melder sig til at gå i døden? Hvem vælger Gertrud at gifte sig med? Hvad skal der stå på runestenen? Bliver Sune i landsbyen, eller flygter han? Hvordan reagerer

Signe på det? Hvem vælger Leif at følge i døden? I kan selv tilføje små ekstra historier i den store historie, f.eks. om de kvinder, der skal sy Leifs ligklæder, om dem, der skal tilberede festmåltidet, om gæsterne ved begravelsen osv. Det er kun jeres fantasi, der sætter grænser. I kan evt. finde inspiration til høvdingens begravelse i den blodige historie om høvdingebegravelsen ved Volga, som araberer Ibn Fadlan overværede og beskrev i 922.

BESØG PÅ NATIONALMUSEET

Mange af de genstande, der er billeder af i vidensbanken og ud for de 30 roller, findes i Nationalmuseets udstilling Danmarks Oldtid. Hvis ikke selve genstanden, så gerne en eller flere lignende genstande. I kan bruge denne hjemmeside til at forberede et besøg på Nationalmuseet ved at lade hver enkelt elev vælge en genstand og lave et lille oplæg om denne genstand i udstillingen. I kan evt. filme oplæggene og tage billeder af genstandene i udstillingen, som herefter kan indgå i et videre forløb på skolen (her må det understreges, at der kun må tages billeder med håndholdt kamera i udstillingen – ikke fra stativ – og at billederne ikke må bruges kommercielt).

IDÉER TIL TVÆRFAGLIG UNDERVISNING

Man kan arbejde med vikingetiden inden for så godt som alle fag. Her kan du finde inspiration til, hvordan det kan gøres:

Engelsk. Vikingerne bosatte sig også i England og Irland. Derfor har BBC lavet en ganske udmærket hjemmeside om vikingernes invasion, liv og tro.

Hjemmesiden og et lille spil på hjemmesiden er på engelsk.

<http://www.bbc.co.uk/schools/vikings/index.shtml>

<http://www.bbc.co.uk/schools/vikings/activities/activity.html>

Billedkunst. Der er fundet rester af kunsthåndværk bemalet på alt fra runesten til vikingeskibene. Fremstil jeres egen maling på vikingemanér. Find inspiration i værkstedsbogen: *En vikingemarkedsplads. Ideer til historiske værkstedsaktiviteter, tværfaglige emner og temadage* af Harry Kahl et al., Skoletjenesten 1995.

På denne hjemmeside kan I også finde vikingepåklædningsdukker, som I evt. kan farvelægge med de hjemmelavede farver.

Dansk. Hjemmesiden <http://www.raa.se/publicerat/viking/Vikingaresan.htm> er et dansk, svensk og norsk samarbejde. Hjemmesiden er derfor også tilgængelig på alle tre sprog. Eleverne kan således arbejde med hjemmesiden på enten norsk eller svensk. På hjemmesiden kan man blandt andet besøge tre magtmetropoler fra vikingetiden, nemlig Jelling i Danmark, Borre i Norge og Gamla Uppsala i Sverige.

Fra vikingetiden har vi overleveret skjaldekvadene ”Vølvens spådom” og ”Sønnetabet”. Versene giver arkæologien perspektiv og fortæller bl.a. om kampe, vold, blod og drab. ”Vølvens spådom” danner grundlaget for vores forståelse af den nordiske mytologi – fra skabelsen af verden til dens undergang, Ragnarok.

Klassen kan også bruge idéen om at skabe sin egen rolle som en hjemmeopgave i dansk. Vejledning til denne aktivitet kan findes under punkt 2, ”Rolleerne”.

Hjemkundskab. Find opskrifter på byggørød, æbleørød, blandet øød, suppe, kogte hvedekerner med kød og urter, hyldebær suppe, smør, kærnemælksost, urtedrik, små flade brød, små bygkager, vallebrød, vikinge-snacks, spidstegning, plankning af fisk, kogt kød eller fisk og kogning i ler i værkstedsbogen: *En vikingemarkedsplads. Ideer til historiske værkstedsaktiviteter, tværfaglige emner og temadage* af Harry Kahl et al., Skoletjenesten 1995.

Håndarbejde. Find inspiration til fremstilling af skindhue, læderpung, selekjole, særk, kofte, kappe, bukser, benviklers, farvning af uld, brikvævning, slentring og slyngning i værkstedsbogen: *En vikingemarkedsplads. Ideer til historiske værkstedsaktiviteter, tværfaglige emner og temadage* af Harry Kahl et al., Skoletjenesten 1995.

Idræt. På idrætshistorisk værksted i Gerlev kan du få inspiration til lege fra vikingetiden. Du kan finde inspiration gennem legebøgerne, foredrag, kurser, lejrskole osv.

<http://www.ihv.dk/dk/forside.htm>

Du kan også finde inspiration til lege, man måske praktiserede i vikingetiden, i værkstedsbogen: *En vikingemarkedsplads. Ideer til historiske værkstedsaktiviteter, tværfaglige emner og temadage* af Harry Kahl et al., Skoletjenesten 1995.

Kristendomskundskab. Religionen gennemsyrede vikingernes samfund, fra de nordiske guder til kristendommens indførelse. Vikingernes religion blev hovedsageligt beskrevet af de islandske munke, måske derfor finder man også paralleller mellem kristendommen og den nordiske mytologi. Blandt andet beskrivelsen af Balder minder meget om den måde, Jesus beskrives på i kristendommen. Selvom der er ligheder mellem de to religioner, så kan det være mere frugtbart at se på forskellene i undervisningen, monoteisme versus polyteisme, mundtlig overlevering versus Bibelen osv.

Find inspiration til at arbejde med religion i vikingetiden på denne hjemmeside.

Find inspiration til tema om de nordiske guder her:

http://www.skoletjenesten.dk/sider/Webmaterialer/Nationalmuseet_oldtid/nordiskeguder/index.html

Musik. Fund af musikinstrumenter fra vikingetiden har vist, at vikingerne ikke kun beskæftigede sig med landbrug, handel, håndværk og krig. Man har fundet fløjter, panfløjter, piber, horninstrumenter og lyrer fra vikingetiden. Nogle af disse instrumenter har man lavet kopier af og indspillet deres lyd. Find inspiration til et tema om vikingernes musik her:

SKALK 1996 CD 1. *Drømte mig en drøm* (kan bl.a. købes på Nationalmuseet).
Jørgen Jensen. *Danmarks Oldtid. Yngre jernalder og vikingetid 400 e.Kr. – 1050 e.Kr.* 2004 (se specielt afsnittet ”Skjaldekvad og lurmusik” side 484-488).

Natur/teknik. Landskabet, floraen og faunaen i vikingetiden var meget forskellig fra vores. Det betød bl.a., at det var lettere at færdes til vands end til lands. Mange af de planter, vi i dag opfatter som en del af den danske natur, blev først indført langt senere end vikingetiden, f.eks. grantræer. Mange af de dyrearter, der færdedes frit i Danmark i vikingetiden, findes i dag kun i særlige områder som zoologiske haver, bl.a. ulve og vildsvin. Kombiner f.eks. en temauge om vikingetiden med et besøg i en af landets zoologiske haver, og studer de dyr, der levede i Danmark i vikingetiden. Find inspiration til emnet i:

Kim Aaris-Sørensen: *Danmarks forhistoriske dyreverden*. Gyldendal. 1998. 232 s.
Peter Vang Petersen: Odins fugle, valkyrier og bersærker. I: Torsten Capelle & Christian Fischer (red.). *Ragnarok. Odins Verden*. 2005. 183 s.
Jørgen Jensen: *Danmarks Oldtid. Yngre jernalder og vikingetid 400 e.Kr. – 1050 e.Kr.* 2004 (se specielt afsnittet ”Kvæg, korn og plove” side 317-323).

Sløjd. Find inspiration til fremstilling af træske, spisebrik, vikingeskib, panfløjte og snitning af gudfigur i værkstedsbogen: *En vikingemarkedsplads. Ideer til historiske værkstedsaktiviteter, tværfaglige emner og temadage* af Harry Kahl et al., Skoletjenesten 1995.

LITTERATURLISTE, LINKS OG FILMFORSLAG

Værkstedshåndbog

Harry Kahl (red.): *En vikingemarkedsplads. Ideer til historiske værkstedsaktiviteter, tværfaglige emner og temadage*. 1995. 143 sider. Skoletjenesten. (Her kan du finde vejledning til madlavning, træværksted, benværksted, læderværksted, smykkeværksted, løbbinding, dragten, plantefarvning af uld, fremstilling af bånd, fremstilling af farver, spil, leg og idræt, runer osv.)

Til eleverne

Charlie Christensen: *Røde Orm i Vesterled og Østerled*. Carlsen Comics.
(Tegneserieversion af romanen *Røde Orm* af Frans G. Bengtsson)

Claus Deleuran: *Illustreret Danmarks-historie for folket* bind 6-9. Ekstrabladets forlag. (Tegneserie om vikingetiden)

Frans G. Bengtsson: *Røde Orm*. 2007, 2. udgave. (Roman om vikingen Røde Orms eventyr - fra 14 år)

Karsten Kjer Michelsen: *Vikingetid. Danmark midt i verden*. Alrune. 2001.

Nadia Haupt, Mette Bach og Marlene Kramm: *Vikingerne møde med andre kulturer*.

<http://www.skoletjenesten.dk/sider/Pdf/Nationalmuseet/vikingehaefte.pdf>

(Historien om vikingerne i Danmark og deres kontakt med byzantinerne, frankerne og araberne)

Susan M. Margeson: *Vikinger*. 2003. (Her er historien om vikingerne – om deres skibe og våben, deres helte og sagn, deres store sagaer, krige og opdagelser)

Peter Madsen: *Valhalla 1-14*. Carlsen Comics. (Historien om de nordiske guder i tegneserieudgave)

Lydbog

Niels M. Saxtorph: *Nordiske gude- og heltesagn*. 1986. (Hør blandt andet om verdens tilblivelse, Ragnarok, Thors fisketur og Amled)

Til lærerne

Brian Patrick McGuire: *Da himmelen kom nærmere – fortællinger om Danmarks kristning 700-1300*. Forlaget Alfa. 2008. 264 sider, 279 kroner.

Else Roesdahl: *Vikingerne verden. Vikingerne hjemme og ude*. Gyldendal. 2001, 7. udgave. 323 s. (Bogen er skrevet af en arkæolog og beskriver alt fra vikingerne hverdag til deres samfundsorden og kontakter med omverdenen)

Jørgen Bæk Simonsen: *Vikingerne ved Volga*. Forlaget Wormianum 1981. 64 s. (Bogen fortæller om Ibn Fadlâns rejser, og om hans møde med vikingerne)

Jørgen Jensen: *Danmarks Oldtid*, bind 4. *Yngre jernalder og vikingetid*, 400 e.Kr. – 1050 e.Kr. 2004. 640 s. (Bogen kan bruges som opslagsværk om steder, personer eller emner fra vikingetiden)

Kåre Johannesen: *Blandt krigere, søfolk og trælle – vikingetid i Danmark*. 2003. 96 s. (Nem og bekvem illustreret indføring i vikingetiden)

Torsten Capelle & Christian Fischer (udgivere): *Ragnarok. Odins Verden*. Silkeborg Museum. 2005. 183 s.

Links

Læs mere om vikingeskibene på <http://www.stigombord.dk/>

Læs om vikingetidens Århus på <http://www.vikingemuseet.dk/>

Se en kort film om vikingetidsbyen Birka i Sverige her

<http://www.pbs.org/wgbh/nova/vikings/village.html#thumb2>

Skriv dit navn med runer <http://www.pbs.org/wgbh/nova/vikings/runes.html>

Lær om vikingerne i England og Irland på engelsksproget hjemmeside

<http://www.bbc.co.uk/schools/vikings/index.shtml>

Lille spil, hvor man skal finde ting i den engelske vikingeby Jorvik, nu kaldet York

<http://www.bbc.co.uk/schools/vikings/activities/activity.html>

Læs om vikingeborgen Trelleborg her <http://www.vikingeborg.dk/>

Læs om Jelling-centeret og dens norske og svenske pendant

<http://www.raa.se/publicerat/viking/Vikingaresan.htm>

Læs mere om de nordiske guder her

http://www.skoletjenesten.dk/sider/Webmaterialer/Nationalmuseet_olddid/nordiskeguder/index.html

Søg efter vikingetiden i kulturlandskabet [http://e-](http://e-museum.emu.dk/museum/public_showmap.do)

[museum.emu.dk/museum/public_showmap.do](http://e-museum.emu.dk/museum/public_showmap.do)

Søg efter museer og Science centre i Danmark

http://e-museum.emu.dk/museum/public_showmuseer.do

Film

Vikingerne er gennem tiden typisk blevet fremstillet fantasifuldt i filmindustrien som barbariske krigere. Hvis I har lyst til at se hvordan, så er her et bredt udbud af historisk ukorrekte film:

Asterix og Vikingerne. Tegnefilm fra 2006.

Valhalla. Tegnefilm fra 1986 med Røskva, Tjalfe og Quark.

A Viking Saga. Son of Thor. Film fra 2008.

Den 13. kriger. Film fra 1999. Fri fortolkning af Ibn Fadlans møde med vikingerne.

The Long Ships. Film fra 1964 baseret på romanen *Røde Orm* af Frans G. Bengtsson.

The Vikings. Film fra 1958 med Kirk Douglas i hovedrollen.

Pathfinder. Film fra 2007 om vikingerne i Amerika.

Valhalla Rising. Udkommer 2009.